

REPUBLIKA E KOSOVËS
REPUBLIKA KOSOVA – REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA SUPREME E KOSOVËS
VRHOVNI SUD KOSOVA – SUPREME COURT OF KOSOVO

Mbledhja e seancës së përgjithshme të Gjykatës Supreme të Republikës së Kosovës, në bazë të nenit 26 paragrafi 1, pika 1.4 të Ligjit për Gjykatat, Nr. 06/L – 054, më datë 27 shkurt 2023, me vota unanime nxjerr këtë:

UDHËZUES

**PËR CAKTIMIN E KRITEREVE ORIENTUESE DHE LARTËSISË SË SHPËRBLIMIT TË
DREJTË NË TË HOLLA TË DËMIT JO MATERIAL**

Këto kritere orientuese duhet të mundësojnë zbatimin uniform të nenit 183, 184, dhe 185, të Ligjit nr. 04/L-077, për Marrëdhëniet e Detyrimeve i Republikës së Kosovës¹.

Një nga detyrat më sfiduese në hartimin e këtij Udhëzuesi është gjetja e një mënyre për të harmonizuar vendosjen e lartësisë, për shpërblimin e dëmit jomaterial, dhe atë me qëllim që gjykatat t'i trajtojnë të gjitha rastet e shpërblimit të dëmit jomaterial në mënyrë unike. Në vijim është paraqitur një elaborat i përcaktimit të shumave të shpërblimit të dëmit jomaterial, për të gjitha format e dëmit jomaterial, duke caktuar kriteret orientuese, me qëllim që të sigurohet trajtim unik i rasteve, në kushte dhe rrethana të njëjta.

¹ Në mënyrë analoge aplikohen dispozitat përkatëse të Ligjit mbi marrëdhëniet e detyrimeve, publikuar në GZ të RSFJ-së nr.29, dt.26.05.1978,

Juridiksioni i Gjykatës Supreme të Kosovës, që të nxjerrë udhëzues juridik në rastet kur vërehet praktika jo unike e zbatimit të ligjit nga gjykatat e rregullta, apo sfidat në zbatimin dhe interpretimin e dispozitave ligjore, përcaktohet me Ligjin për Gjykatat. Me nenin 27 të këtij ligji, përcaktohet se seanca e përgjithshme e të gjithë gjyqtarëve të Gjykatës Supreme të Kosovës ka të drejtë në nxjerrjen e qëndrimeve parimore, mendimeve juridike dhe udhëzuesve që promovojnë zbatimin unik të ligjeve, ndërsa nevoja e adresimit të kësaj çështjeje përmes një udhëzuesi juridik ka rrjedhur si propozim dhe konkludim i kësaj gjykate, pas shqyrtimit, analizës dhe vlerësimit të vendimeve gjyqësore për çështjet e tilla si në rastin konkret, është vlerësuar e nevojshme nxjerrja e këtij udhëzuesi juridik.

Si bazë për caktimin e kriterëve orientuese sipas këtij udhëzuesi, ka shërbyer praktika e Gjykatave të Republikës së Kosovës, respektivisht e Gjykatës Supreme të Kosovës, praktika e gjykatave të shteteve të regjionit, si dhe element kryesor është marrë standardi jetësor në Kosovë.

Kriteret orientuese nuk përfaqësojnë një formulë që shërben automatikisht për të llogaritur një shpërblim të drejtë monetar. Në zbatimin e ligjit të sipërpërmendur, duhet pasur parasysh gjithmonë të gjitha rrethanat e çështjes, ku janë veçanërisht të rëndësishme natyra dhe pasojat e lëndimeve, kohëzgjatja dhe intensiteti i dhimbjes fizike, frikës, për dhimbjet e pësuar shpirtërore për shkak të zvogëlimit të aktivitetit jetësor, shëmtimit, vdekjes së personit të afërt, por jo të vetmet rrethana që gjykata duhet të ketë parasysh, me rastin e përcaktimit të masës së shpërblimit të drejtë monetar, për format e dëmit jo material.

Këto kriterë zbatohen në të gjitha kontestet civile për shpërblimin e dëmit jomaterial në të gjitha fazat e gjykimit.

Krahas këtyre kriterëve orientuese për forma të caktuara të dëmit jomaterial, rikujtohen edhe qëndrimet e mëparshme juridike të praktikës gjyqësore. Kjo me qëllim që të marrim parasysh të gjitha rrethanat e çështjes, që gjykata duhet ti vlerësojë me rastin e vendosjes duke ju referuar zbatimit të nenit 183 të LMD-së.

DHIMBJET FIZIKE

Dhimbjet fizike janë dhimbje të cilat paraqiten te personat e lënduar në momentin e lëndimit dhe vazhdojnë deri në ditën kur ato ndërpriten, e më së largu deri në përfundimin e mjekimit dhe shërimit.

Kriteret të cilat shërbejnë për përcaktimin e lartësisë së shpërblimit (satisfaksioni) të dëmit jomaterial në emër të dhimbjeve fizike janë:

-lloji i lëndimeve, paraqet fakt me rëndësi për caktimin e lartësisë së dëmit, pasi prej llojit të lëndimit varet edhe lartësia e shumës së gjykuar në emër të dëmit të pësuar. Varësisht prej llojit të lëndimit varet edhe intensiteti dhe kohëzgjatja e dhimbjeve. Te lëndimet e lehta intensiteti dhe kohëzgjatja e dhimbjeve zakonisht janë më të lehta dhe më të shkurta. Te lëndimet e rënda intensiteti dhe kohëzgjatja e dhimbjeve është më e rëndë dhe zgjatim më shumë, po ashtu këto lëndime kanë edhe pasoja jetësore, të cilat po ashtu duhet të merren për bazë, me rastin e vlerësimit të lartësisë së shumës së gjykuar në emër të kompensimit të kësaj kategorie shpërblyese të dëmit jomaterial.

-vendi i lënduar në trupin e njeriut, në praktikë nuk i është kushtuar vëmendje e duhur vendit të lënduar, ndonëse ka një rëndësi të veçantë, me rastin e caktimit të lartësisë së dëmit. Varësisht prej vendit të lënduar varen edhe pasojat në të ardhmen, si dhe vuajtjet e pësuar gjatë shërimit, psh. lëndimet e organeve të brendshme të cilat janë jetike për funksionimin e organizmit të njeriut, paraqesin arsye për të gjykuar një shumë më të lartë sesa kur lëndohet një ekstremitet psh. dora, ndonëse sipas mendimit të ekspertit mund të jenë të dy lëndime të rënda dhe intensiteti dhe kohëzgjatja të jenë të njëjta, për faktin se dora ndonëse e ka rëndësinë e saj, ne kemi mundësinë që ta trajtojmë më lehtë në aspektin mjekësor, por edhe të shohim gjendjen e saj, ndërsa te organet e brendshme këto mundësi janë më të kufizuara dhe si rezultat shërimi është më i ndërlikuar. Po ashtu vendi i lëndimit ka rëndësi kur kryhen intervenime kirurgjike apo të imobilizimit.

-mosha e personit të lënduar, mosha ka rëndësi të veçantë, pasi që dhimbja paraqet edhe aspekt psikik, i cili aspekt ndryshon varësisht prej moshës. Te fëmijët shpesh edhe lëndimet e lehta shkaktojnë dhimbje të cilat ata nuk i përballojnë lehtë, e po ashtu këto dhimbje rriten edhe me faktin se fëmijët shpesh nuk e kuptojnë edhe procesin e shërimit dhe gjendjen e tyre të lëndimit e përjetojnë më rëndë.

-vështirësitë dhe situatat e pa-lakmueshme të cilat janë përcjell gjatë mjekimit, e veçanërisht shtrirja e gjatë në gjendje të palëvizshme, kryerja e nevojave fiziologjike në shtrat, vështirësitë gjatë marrjes së ushqimit, lloji dhe numri intervenimeve kirurgjike, përdorimi i aparateve invalidore –paterica ose karroca, etj., ndikojnë në rritjen e vëllimit të dhimbjeve fizike.

-shqetësimet që ndodhin gjatë trajtimit mjekësor, humbje të vetëdijes afatshkurtër, lloje të ndryshme të imobilizimit dhe fiksimit, incizime të shpeshta me rëntgen, shtrirje afatgjatë në shtrat, vështirësi në qëllitje, numri dhe llojet e ndërhyrjeve kirurgjikale, infuzionet, transfuzione, injeksione etj, ndikojnë në rritjen e vëllimit të dhimbjeve fizike.

Andaj gjykata duke marrë parasysh të gjitha arsyet e lartcekura do të bëjë edhe përcaktimin e lartësisë për shpërblimin e dëmit jomaterial, për dhimbje fizike bazuar në kriteret orientuese, ashtu që për të gjitha llojet e intensitetit të dhimbjeve fizike të caktoj një shumë të vetme, dhe atë për:

Dhimbje fizike për lëndimet e lehta trupore të gjykohet shuma deri në 2,000.00 €

Dhimbjet fizike për lëndimet e rënda trupore të gjykohet shuma deri në 7,000.00 €

FRIKA

Lartësia e dëmit për frikën e pësuar caktohet varësisht prej rrethanave të rastit, duke marrë parasysh kohëzgjatjen dhe intensitetin e frikës së pësuar. Frika sipas intensitetit mund të jetë primare dhe sekondare. Frika mund të jetë e intensitetit të lartë edhe nëse ajo është afat shkurtër, respektivisht mund të jetë frikë afatgjatë, por e intensitetit të ulët.

Frika zakonisht përcillet dhe është ekuivalente me lëndimet e marra trupore, ndonëse në rastet e frikës primare, kur është frikë për jetën (frika nga vdekja), mund të përjashtohet kjo rregull, dhe frika mund të ekzistojë pavarësisht nga fakti se mungojnë lëndimet trupore.

Frika paraqet formë të dëmit jomaterial, të pranuar në aspektin juridik dhe se me rastin e pranimit dhe caktimit të shpërblimit është e mjaftueshme të konstatohet se frika ka qenë evidente në momentin e aksidentit, si dhe ka vazhduar të shfaqet te personi i cili kërkon shpërblim për këtë formë të dëmit, dhe të vërtetohet fakti nëse frika ka qenë primare apo sekondare, si dhe të përcaktohet intensiteti dhe kohëzgjatja e frikës, dhe varësisht nga këto rrethana si dhe rrethanat tjera, duke marrë parasysh natyrën e lëndimit, moshën e të lënduarit, nëse frika ka lënë pasoja të

përhershme, të caktohet edhe shuma e shpërblimit. Natyra e lëndimit ka rëndësi, për faktin se varësisht prej natyrës së lëndimit, mund të varet edhe intensiteti dhe kohëzgjatja e frikës. Disa lloje të lëndimeve shërimi i përcjell me frikën, për pasojat eventuale shëndetësore që mund të mbesin edhe pas përfundimit të shërimit. Moshja e të lënduarit apo personit që ushtron kërkesë për shpërblim të dëmit për shkak të frikës së pësuar, po ashtu është e rëndësishme, për faktin se te fëmijët, frika mund të shkaktohet më lehtë, dhe mund të jetë me pasoja më të gjata të përjetimit në mënyrë të vazhdueshme në forma të ndryshme, që mund të ndikoj edhe te zhvillimi i tij. Ndërsa te personat e shtyrë në moshë frika mund të jetë në forma tjera, p.sh. frika nëse do të mund të shërohet plotësisht nga lëndimet e marra.

Andaj gjykata duke marrë parasysh të gjitha arsyet e lartcekura do të bëjë edhe përcaktimin e shumës për shpërblimin e dëmit jomaterial, për frikë bazuar në kriteret orientuese, ashtu që për të gjitha llojet e intensitetit të frikës së përjetuar, të caktoj një shumë të vetme, dhe atë për:

- **Frikën në rastet e lëndimeve të lehta trupore të gjykohet shuma deri në 2,000.00 €**
- **Frikën në rastet e lëndimeve të rënda trupore të gjykohet shuma deri në 7,000.00 €**

DHIMBJET SHPIRTËRORE PËR SHKAK TË ZVOGËLIMIT TË AKTIVITETIT TË PËRGJITSHËM JETËSOR

Zvogëlimi i aktivitetit të përgjithshëm jetësor është një bazë e veçantë për shpërblimin e dhimbjes shpirtërore të pësuar dhe përfshin të gjitha kufizimet në aktivitetin jetësor të personit të dëmtuar që ai tashmë ka përjetuar, ose që ai do të vazhdojë të përjetojë rregullisht në të ardhmen. Me zvogëlim të aktivitetit jetësor, nënkuptohet gjithashtu edhe nevoja që për kryerjen e aktiviteteve të caktuara jetësore duhen përpjekje të shtuara ose në kushte të veçanta.

Si rregull, kjo formë e dëmtimit është e një natyre të përhershme, por kompensimi në të holla mund të jepet edhe kur zvogëlimi i veprimtarisë jetësore është i përkohshëm, nëse është me intensitet më të madh, ose nëse e justifikojnë rrethana tjera të veçanta.

Në rastin kur zvogëlimi i aktivitetit jetësor është i përkohshëm, por edhe në rastet kur aktiviteti i përgjithshëm jetësor është i natyrës së përhershme, shpërblimi në të holla jepet si një shumë e

vetme, pavarësisht faktit se kemi të bëjmë me dëm në të ardhmen, në këto raste mjafton konstatimi i ekspertit që pasojat janë edhe për të ardhmen, se sa do të zgjasë gjendja, dhe nëse pasojat janë të përhershme dhe kemi të bëjmë me gjendje të pa përmirësueshme.

Gjykata me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit të këtij lloji të dëmit duhet të marrë për bazë kriteret që merren parasysh gjatë përcaktimit të lartësisë së shpërblimit të dhimbjes shpirtërore për shkak të aktivitetit të zvogëluar jetësorë, e që janë: shkalla e zvogëlimit të aktivitetit jetësor, e shprehur në përqindje nga eksperti, mosha e të dëmtuarit, profesioni i të dëmtuarit, intensiteti dhe kohëzgjatja e pasojave, kufizimet në lidhje me aktivitetet familjare dhe shoqërore të personit të dëmtuar, kufizimet në lidhje me rekreacionin dhe sportet që praktikoheshin më parë, dhe të gjitha kufizimet e tjera të aktivitetit jetësor të dëmtuarit.

Shkallën e zvogëlimit të aktivitetit jetësor të shprehur në përqindje - e përcakton eksperti i lëmisë përkatëse, varësisht prej natyrës së lëndimeve, duke u bazuar në kriteret shkencore mbi zvogëlimin e aktivitetit të përgjithshëm jetësor, të cilin fakt gjykata duhet ta marrë si të mirëqenë dhe ta ketë parasysh me rastin e caktimit të shumës së shpërblimit.

Mosha e të dëmtuarit - ka një rëndësi të veçantë me rastin e përcaktimit të lartësisë së shpërblimit të këtij lloji të dëmit, pasi varësisht prej moshës i dëmtuari kushtimisht, për një kohë të caktuar është i detyruar që ti bartë edhe pasojat e zvogëlimit të aktivitetit jetësor, nëse është i moshës së re pasojat do të i bartë për tërë jetën e tij, andaj në këto raste është e arsyeshme që shumën e shpërblimit të dëmit të jetë më e lartë, pasi edhe pasojat i dëmtuari është i detyruar ti bartë për një kohë më të gjatë.

Profesioni - kufizimet në ushtrimin e profesionit të dëmtuarit, është kriteri të cilin gjykata duhet ta marrë parasysh me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit të dëmit, për faktin se mos ushtrimi i profesionit shkakton dhimbje shpirtërore duke e bërë të dëmtuarin të ndjehet i pa vlerë. Fakti se i dëmtuari shpërblehet për dëmin material të fitimit të humbur, nuk ndikon dhe nuk duhet të jetë pengesë për marrjen e këtij kriteri në vlerësim, pasi kemi të bëjmë me dy baza të ndryshme të shpërblimit të dëmit. Për të marrë parasysh kriterin e profesionit duhet të jetë kusht që i dëmtuari të jetë duke e ushtruar profesionin e caktuar, apo ka qenë duke u shkolluar, duke ndjekur mësimet apo studiuar për profesionin e caktuar, me qëllim për ushtrimin e atij profesioni, me kusht që për shkak të zvogëlimit të përgjithshëm jetësor i dëmtuari të jetë bërë i pa aftë për ushtrimin e profesionit përkatës plotësisht, pjesërisht, apo me kufizime në ushtrimin e profesionit.

Intensiteti dhe kohëzgjatja e pasojave - gjykata duhet me rastin e shpërblimit të dëmit të marrë parasysh edhe faktin se cili është intensiteti dhe kohëzgjatja e pasojave të cilat i ka shkaktuar te i dëmtuari zvogëlimi i aktivitetit të përgjithshëm jetësor. E rëndësishme është se nga cilat të mira është i kufizuar i dëmtuari në jetën e tij të përditshme, nëse atij i duhet përcjellja e personit të tretë, për sa kohë i nevojitet kjo përcjellje, nëse përcjellja dhe ndihma i duhet vetëm për disa aktivitete apo i nevojitet për çdo aktivitet jetësor. Nëse i dëmtuari është i detyruar të përdorë paterica për lëvizje, apo karrocë lëvizëse, dhe për sa kohë është i detyruar ti përdorë. Në vlerësim të këtij kriteri mund të hyjë çdo veprim që ka ndikuar që i dëmtuari si pasojë e zvogëlimit të aktivitetit të përgjithshëm jetësor të jetoj më keq se para lëndimit të tij.

Kufizimet në lidhje me aktivitetet familjare dhe shoqërore të personit të dëmtuar - Aktivitetet familjare dhe shoqërore, janë aktivitete të cilat në të shumtën e rasteve njerëzit gjejnë kënaqësinë e tyre, andaj kufizimi në këto aktivitete për pjesëmarrje për shkak se i dëmtuari ka pësuar zvogëlim të aktivitetit të përgjithshëm jetësor është një nga kriteret që duhet të merret parasysh nga gjykata me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit të dëmit, për këtë lloj të dëmit. Aktivitete familjare dhe shoqërore për të gjithë njerëzit janë shumë të rëndësishme, dhe mos mundësia e ushtrimit të këtyre aktiviteteve të dëmtuarit i shkakton dhimbje shpirtërore, psh, pamundësia e prindit që ta mbajë në krahë fëmijën e tij, paraqet kufizim të një aktiviteti i cili do të shkaktonte dhimbje të secili prind.

Kufizimet në lidhje me rekreacionin dhe sportet që praktikoheshin më parë, dhe të gjitha kufizimet e tjera - Gjikata me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit të dëmit duhet të marrë parasysh edhe kriterin nëse i dëmtuari si pasojë e zvogëlimit të aktivitetit të përgjithshëm jetësor ka kufizime në ushtrimin e aktiviteteve të rekreacionit dhe aktiviteteve sportive, por edhe të aktiviteteve tjera jetësore të përditshme, të cilat do të mund ti kryente sikur të mos ishte lënduar. Te kufizimi i këtyre aktiviteteve nuk është kusht që i dëmtuari t'i ketë ushtruar këto aktivitete para lëndimit, por mjafton që në të ardhmen nuk mund ti ushtroj, dhe duke marrë parasysh rrethanat tjera është e pritshme që këto aktivitete do ti ushtronte, psh, po të mos ishte lënduar do të mund të notonte në mënyrë normale.

Andaj duke u bazuar në këto kritere, është bërë edhe përshkallëzimi i shpërblimit të dëmit për zvogëlimin e aktivitetit jetësor të shprehur në përqindjen e zvogëlimit të aktivitetit të përgjithshëm jetësor, të përshkruar si më poshtë:

deri 10%	prej 3,000.00€ deri 5,000.00€,
deri 20 %.....	prej 6,500.00€ deri 11,000.00€,
deri në 30 %.....	prej 9,900.00€ deri 16,500.00€,
deri 40 %.....	prej 13,200.00€ deri 22,000.00€,
deri 50%.....	prej 16,500.00€ deri 27,500.00€,
deri 60 %.....	prej 19,800.00€ deri 33,000.00€,
deri 70 %.....	prej 22,200.00€ deri 38,500.00€,
deri 80%.....	prej 26,400.00€ deri 44,000.00€,
deri 90 %.....	prej 29,700.00€ deri 49,500.00€,
100%.....	prej 33,000.00€ deri 55.000.00€.

DHIMBJE SHPIRTERORE PËR SHKAK TË SHËMTIMIT

Shëmtimi është një bazë e veçantë për shpërblimin e dëmit jomaterial, për shkak të dhimbjes shpirtërore të pësuar dhe përfshin të gjitha ndryshimet në aspektin fizik të pamjes trupore të personit të dëmtuar, si pasojë e aksidentit, e të cilat ndryshime të dëmtuarit i kanë shkaktuar dhimbje që ai tashmë i ka përjetuar, ose që ai do të vazhdojë të përjetojë rregullisht edhe në të ardhmen.

Për të përcaktuar shumën e lartësisë së këtij lloji të dëmit, gjykata duhet të marrë parasysh disa kritere: shkalla e shëmtimit, dukshmëria e shëmtimit, mosha e të dëmtuarit, profesioni i të dëmtuarit, manifestimi i shëmtimit, etj.

Shkalla e shëmtimit – Shkallën e shëmtimit e përcakton eksperti i lëmisë përkatëse, varësisht prej natyrës së lëndimeve, duke u bazuar në kritere shkencore mbi ndryshimet të cilat i ka pësuar i dëmtuari, në bazë të cilave përcaktohet nëse shëmtimi është i shkallës së lartë, të mesme apo të

ulët, të cilin fakt gjykata duhet ta marrë si të mirëqenë dhe ta ketë parasysh me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit.

Dukshmëria e shëmtimit - Gjykata me rastin e caktimit të shumës së shpërblimit për këtë lloj të dëmit, duhet të marrë parasysh faktin nëse shëmtimi është i dukshëm dhe i ekspozuar gjatë gjithë kohës, apo është në vende të cilat vetëm kur ekspozohen pjesët e caktuar të trupit mund të shihen, p.sh, disa pjesë të trupit ekspozohen në publik vetëm kur bëhet plazh, ndërsa fytyra ekspozohet gjatë tërë kohës dhe shëmtimet në fytyrë mund të shihen nga secili në çdo kontakt. Shëmtimi mund të mos jetë i dukshëm në shikim të parë, p.sh, për shkak të lëndimeve të marra në pjesën e nofullës i dëmtuari ka pësuar pengesa në të folur, e cila vërehet vetëm kur i dëmtuari flet apo këndon, por jo edhe vetëm me shikim vizuel.

Mosha e të dëmtuarit - Mosha e të dëmtuarit i cili ka pësuar shëmtim ka rëndësi të veçantë me rastin e caktimit të shumës së shpërblimit të këtij lloji të dëmit, kjo pasi varësisht prej moshës i dëmtuari kushtimisht për një kohë të caktuar është i detyruar që ti bartë edhe pasojat e shëmtimit, nëse është i moshës së re, pasojat do të i bartë për tërë jetën e tij, që rezulton se dhimbjet shpirtërore do të jenë të vazhdueshme, andaj në këto raste është e arsyeshme që lartësia e shpërblimit të dëmit të jetë më e lartë, pasi edhe pasojat i dëmtuari është i detyruar ti bartë për një kohë më të gjatë. Po ashtu nëse i dëmtuari është i moshës së re apo fëmijë, këto dhimbje shpirtërore do të jenë shumë më të larta, pasi gjendja e tij shpirtërore e ka shumë më të vështirë pranimin e realitetit të ri, pamjes së ndryshuar, për faktin se më lehtë ju nënshtrohen paragjytimeve të personave të tretë, dhe shumë lehtë mund të ndihen të lënduar dhe të pa dëshiruar dhe jo të pranueshëm në mesin ku jetojnë. Ndonëse në praktikë nuk ka ndonjë qëndrim të prerë nëse gjinia mund të jetë kriter për vlerësim, prapëseprapë konsiderojmë që kjo në raste të caktuara varësisht prej rrethanave mund të merret si kriter për përcaktimin e lartësisë së shpërblimit të këtij lloji të dëmit.

Profesioni i të dëmtuarit - kufizimet në ushtrimin e profesionit të dëmtuarit, është kriter të cilin gjykata duhet ta marrë parasysh me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit të dëmit, për faktin se mos ushtrimi i profesionit shkakton dhimbje shpirtërore, duke e bërë të dëmtuarin të ndjehet i pa vlerë. Fakti se i dëmtuari shpërblehet për dëmin material për fitimin e humbur, nuk ndikon dhe nuk duhet të jetë pengesë për marrjen e këtij kriteri në vlerësim, pasi kemi të bëjmë me baza të ndryshme të shpërblimit të dëmit. Për të marrë parasysh kriterin e profesionit duhet të jetë kusht që i dëmtuari të jetë duke e ushtruar profesionin e caktuar, apo ka qenë duke u shkolluar, duke

ndjekur mësimet apo studiuar për profesionin e caktuar, apo duke ndjekur kurs për aftësim për këtë profesion, me qëllim për ushtrimin e atij profesioni, me kusht që për shkak të shëmtimit i dëmtuari të jetë bërë i pa aftë për ushtrimin e këtij profesioni plotësisht, apo pjesërisht, apo me kufizime në ushtrimin e profesionit, p.sh, një balerinë për shkak të shëmtimit - çalimit nuk mund të ushtroj profesionin e saj, si para dëmtimit, po ashtu edhe një futbollist, apo një prezantuese televizive për shkak të problemeve në të folur, apo pamjes së saj nuk mund të ushtroj profesionin e saj, pasi mund ti duket vetja e pa pranueshme në publik.

Manifestimi i shëmtimit - Manifestimi i shëmtimit është po ashtu kriter të cilin gjykata duhet ta marrë parasysh me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit të këtij lloji të dëmit, kjo për faktin se mënyra se si manifestohet shëmtimi bënë që i dëmtuari të vuaj për gjendjen e tij, psh, nëse ka shëmtim me deformim të fytyrës, vuajtja e tij mund të jetë shumë më e madhe se sa kur ka një vragë në fytyrë, ndonëse të dy shëmtimet mund të hynë në shkallën e lartë të shëmtimit.

Andaj duke u bazuar në këto kritere, është bërë edhe përshkallëzimi i shpërblimit të dëmit për shëmtim, të përshkruar si më poshtë:

I -Shkalla e lartë

- a) I dukshëm për personat të tretë..... prej 7,000.00 € deri 10,000.00 €,
- b) Jo i dukshëm për personat e tretë..... prej 4,000.00 € deri 6,000.00 €

II - Shkalla mesme

- a) I dukshëm për personat e tretë..... prej 3,000.00 € deri 4,000.00 €,
- b) Jo i dukshëm për personat e tretë..... prej 2,000.00 € deri 3,000.00 €.

III. Shkalla e ulët

- a) I dukshëm për personat e tretë..... prej 1,500.00 € deri 2,000.00 €,
- b) Jo i dukshëm për personat e tretë..... prej 1000.00 € deri 1,500.00 €,

DHIMBJET SHPIRTËRORE NË RAST VDEKJEJE TË PERSONAVE TË AFËRM

Një nga format e shpërblimit të dëmit jomaterial është edhe shpërblimi i dëmit në rast vdekjeje të ndonjë personi, ku gjykata mund t'ua caktojë anëtarëve të familjes së tij të ngushtë (bashkëshortit, fëmijët dhe prindërit, si dhe bashkëshorti jashtëmartesor në qoftë se ndërmjet tij dhe të vdekurit, përkatësisht të lënduarit ka ekzistuar bashkëjetesa e vazhdueshme) shpërblim të drejtë në të holla për dhembjen e tyre shpirtërore. Ky shpërblim mund t'u caktohet edhe vëllezërve dhe motrave në qoftë se ndërmjet tyre dhe personit të vdekur ka ekzistuar bashkëjetesa e vazhdueshme. Sa i përket bashkëshortit, fëmijëve dhe prindërve, mjafton që të vërtetohet lidhjen familjare me të vdekurin, në mënyrë që të kenë legjitimitetin e palës paditëse në procedurë. Ndërsa sa i përket vëllezërve dhe motrave të vdekurit, përveç të vërtetuarit të faktit të lidhjes familjare me të vdekurin, duhet të provojnë edhe faktin se ndërmjet tyre dhe personit të vdekur ka ekzistuar bashkëjetesa e vazhdueshme. Se çka paraqet bashkëjetesë të vazhdueshme ligji mbi marrëdhëniet e detyrimeve nuk ka ndonjë definicion, andaj për të definuar çka paraqet bashkëjetesë duhet të marrë si referencë Ligjin mbi Familjen.

Kriteret të cilat duhet ti marrë gjykata parasysh me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit për këtë lloj të dëmit jomaterial, janë: se çfarë moshe ka pasur i vdekuri në momentin e vdekjes si pasojë e aksidentit, statusi martesor, nëse i vdekuri ka lënë fëmijë të vegjël pas vete, nëse ka qenë fëmija i vetëm i prindërve, nëse ka qenë mbajtës i familjes, lidhjet emocionale me të vdekurin, mënyra se si ka ndodhur aksidenti si dhe kritere tjera, të cilat duhet gjykata në vëmendje me rastin e caktimit të shpërblimit të dëmit, duke ju referuar përshkallëzimit të dëmit si më poshtë:

- Në rast të vdekjes së bashkëshortit.....prej 8,000.00 € deri 15,000.00 €,
- Në rast të vdekjes së bashkëshortit jashtëmartesor prej 8,000.00 € deri 15,000.00 €,
- Në rast të vdekjes së fëmijës për prindërit..... prej 8,000.00 € deri 15,000.00 €,
- Në rast të humbjes së fetusit për prindërit..... prej 8,000.00 € deri 15,000.00 €,
- Në rast të vdekjes së prindërve.....prej 8,000.00 € deri 12,000.00 €,
- Në rast të vdekjes së vëllait ose motrësprej 4,000.00 € deri 8,000.00 €.

DHIMBJET SHPIRTËRORE PËR SHKAK TË INVALIDITETIT TEJET TË RËNDË OSE SHËMTIMIT NË SHKALLË TË LARTË TË PERSONAVE TË AFËRT

Gjykata me rastin e caktimit të shumës së shpërblimit të dëmit jomaterial në rastet e invaliditetit tejet të rëndë, ose shëmtimit në shkallë të lartë të ndonjë personi, mund tu caktoj bashkëshortit, fëmijëve dhe prindërve shpërblim të drejtë në të holla për dhembjet e tyre shpirtërore.

Çka paraqet invaliditet tejet të rëndë, nuk ka ndonjë rregull të shkruar, por praktika e ka pranuar që invaliditet tejet i rëndë është në rastet kur i dëmtuari ka të paktën 50 % të zvogëlimit të aktivitetit të përgjithshëm jetësorë, e cila në çdo rast përcaktohet nga eksperti përkatës. Ndërsa shëmtimit në shkallë të lartë të ndonjë personi nënkupton që shëmtimi të jetë i shkallës së lartë, dhe ky shëmtim të jetë i caktuar nga eksperti përkatës. Shpërblimi i këtij dëmi jomaterial mund t'i caktohet edhe bashkëshortit jashtë martesor në qoftë se ndërmjet tij dhe të vdekurit, përkatësisht të lënduarit ka ekzistuar bashkëjetesa e vazhdueshme.

Andaj gjykata duke marrë parasysh të gjitha rrethanat e një rasti konkret në rast të paaftësisë veçanërisht të rëndë të një personi, bashkëshortit, fëmijëve dhe prindërve, mund të ju gjykohet si shpërblim i dëmit jomaterial shuma prej 3,000.00 € deri 8,000.00 €.

SHPËRBLIMI I DËMIT JO MATERIAL ME RASTIN E HEQJËS SË LIRISË PA BAZË LIGJORE

Ligji nr. 04/L-077, për Marrëdhëniet e Detyrimeve me nenin 183, ka përcaktuar edhe shpërblimin e dëmit jo material, duke përcaktuar edhe cenimin e autoritetit, të nderit, të lirive ose të drejtave të personalitetit. Në praktikën gjyqësore paraqiten raste ku personat që pretendojnë se janë privuar pa të drejtë nga liria, paraqesin kërkesa për shpërblim dhe pretendojnë se u është shkaktuar dëm jo material në formë të dhimbjeve shpirtërore për shkak të cenimit të autoritetit, nderit lirive ose të drejtave të personalitetit. Gjykata Supreme tashmë ka ndërtuar praktikën gjyqësore se mbi cilat kritere do të vendoset për shpërblimet e dëmit të tillë jo material, ndërsa rol në këtë ka edhe praktika e Gjykatës Evropiane e të Drejtave të Njeriut, me seli në Strasburg, që ka përcaktuar se caktimi i kompensimit për këto kategori duhet të trajtohet si satisfaksioni i të dëmtuarve dhe në asnjë mënyrë pasurimi i tyre.

Gjykata Supreme vlerëson se me rastin e gjykimit të shpërblimit për këtë lloj të dëmit, nuk ka arsye për nxjerrjen e provës me ekspertizë nga lëmia e psikiatrisë, pasi vuajtjet janë evidente dhe nuk ka nevojë të provohen përmes ekspertizës. Përjashtimisht ekspertiza mund të caktohet nëse i

dëmtuari ka histori mjekësore të trajtimit mjekësor të aspektit psikiatrik, dhe atë me qëllim të vlerësimit të dokumentacionit mjekësor dhe dhënies së mendimit nëse ekziston lidhja kauzale në mes dokumentacionit mjekësor dhe privimit nga liria.

Gjykata me rastin e caktimit të lartësisë së shpërblimit për këtë lloj të dëmit jomaterial, duhet të marrë parasysh moshën e të dëmtuarit, personalitetin e tij, profesionin, jehonën mediatike që i është dhënë rastit me rastin e arrestimit të dëmtuarit dhe gjatë kohës së heqjes nga liria, kohëzgjatjen e privimit nga liria, nëse heqja e lirisë ka konsistuar vetëm në arrest shtëpiak apo qëndrim në paraburgim, natyrën e veprës për të cilën është mbajtur në heqje lirie, si dhe kritere tjera, dhe mbi këto kritere të gjykoj shumat për një ditë heqje lirie prej 30.00€ deri 60.00€.

Këto kritere orientuese nuk janë formula matematikore që përdoren për përcaktim dhe llogaritje të kompensimit të drejtë monetar, sepse vendimi mbi lartësinë e shumës së shpërblimit të dëmit jomaterial që është paraqitur, është rast individual që gjykata në çdo rast duhet të marrë parasysh të gjitha rrethanat e mundshme.

Përcaktimi i këtyre kritereve orientuese nuk do të thotë që në raste të caktuara të arsyeshme gjykatat të mos caktojnë shuma të shpërblimit të dëmit mbi këto kritere orientuese apo edhe më pak se kriteret orientuese, por se vendosja duhet të arsyetohet sa i përket mos përmbajtjes së kritereve orientuese.

Gjykata Supreme me rastin e vendosjes së kritereve orientuese dhe përcaktimit të shumave për shpërblimin e dëmit ka pasur parasysh dhe konsideron se këto shuma duhet të aplikohen kur dëmi është shkaktuar ekskluzivisht me fajin e njëres palë, andaj gjykatat me rastin e aplikimit të këtij udhëzuesi duhet të marrin për bazë që në rastet kur kemi të bëjmë me përgjegjësi të ndarë në shkaktimin e dëmit, shumat e shpërblimit të dëmit të zvogëlohen proporcionalisht me shkallën e fajësisë në shkaktimin e dëmit.

Ky udhëzues hynë në fuqi dhe zbatohet nga data e aprovimit në seancën e përgjithshme të Gjykatës Supreme të Kosovës.

(Udhëzues i miratuar në Seancën e Përgjithshme të Gjykatës Supreme, mbajtur me datë 27 shkurt 2023)